

Землянська А.В.
к. філол. н., доцент
Лагода А.В.

студентка філологічного факультету
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ХРОНОТОП У ЖАНРОВІЙ СТРУКТУРІ РОМАНУ Н. ГУРНИЦЬКОЇ “МЕЛОДІЯ КАВИ У ТОНАЛЬНОСТІ КАРДАМОНУ”

Твір Н. Гурницької вийшов друком у 2014 р. і одразу звернув на себе увагу читачів. Про це свідчать численні рецензії та читацькі відгуки на роман, а також результати опитування, за якими він посів 7 місце у рейтингу найпопулярніших книжок України.

За жанром твір “Мелодія кави у тональності кардамону” є жіночим любовним романом. Це позначено, насамперед, у анотації до книги, що пропонує читачам ознайомитись з “пронизливою історією кохання” [1] між молодою дівчиною, донькою священика, та одруженим польським шляхтичем, а також у відгуках і рецензіях, як надрукованих на обкладинці видання, так і викладених в мережі Інтернет, на сторінках часописів тощо. Підзаголовок роману – “Історія забороненого кохання” – так само налаштовує на розуміння, що саме становить основу сюжету твору. І, крім того, у цьому художньому тексті наявні всі типові риси масової літератури, зокрема жанру любовного роману: стала літературна формула, де сюжетні епізоди поєднані магістральною віссю, якою в семантичному змісті є жінка у стані “нестачі любові”; типовий набір персонажів – протагоністів та антагоністів; підвищена увага до прояву емоційного стану героїв твору; обов’язковий щасливий фінал тощо. Головна мета таких книжок – компенсувати читачкам-жінкам нестачу романтики й (чи) кохання в реальному житті.

Значну роль в цьому плані відіграють особливості часопросторової організації художнього тексту, в якій часто акцент робиться на внутрішньому, або психологічному хронотопі. Зображення переживань, почуттів, сновидінь, душевних станів персонажів, на думку читачів, належить до обов’язкових атрибутів любовного роману, а також допомагає за необхідності приховати нецікавий, посередній сюжет твору. Так, наприклад, один із літературних блогерів, М. Теплюк, вважає, що вдало виписаний внутрішній світ героїв є індикатором авторського таланту, адже справжній майстер слова дозволяє творові стати психологічною драмою, “коли ж все це має вигляд простих описів того, хто про що подумав і що сказав і обов’язково включає елементи любовної лірики, то твір є любовним романом” [4].

“Мелодія кави у тональності кардамону” Н. Гурницької в цьому аспекті займає середню позицію. Будучи типовим любовним романом (навіть незважаючи на відносно нещасливий фінал – смерть головного героя), цей твір є оригінальним, довершеним в плані композиції, мовного оформлення,

витонченої передачі внутрішнього світу персонажів, особливостей їх сприйняття тих змін, що відбулися у житті й почуттях.

Так, в організації психологічного хронотопу авторка використовує імпресіоністичні прийоми. Зокрема, структурування аналізованого художнього тексту таким чином, що розвиток історії кохання головних персонажів співпадає з етапами розгортання музичної мелодії (частини книги “Увертюра”, “Апасіонато”, “Інтерлюдія”, “Фортіссімо” та ін.), від самого початку налаштовує читача на особливу атмосферу, в якій відбуваються події – атмосферу Львова ХІХ ст. з його культурою, особливостями виховання, морально-етичними нормами. Відповідно зростає чи спадає й емоційна напруга оповіді та змінюються внутрішній стан і характер стосунків закоханих Адама та Анни. На цьому наголошує у передмові до твору й О. Печорна, зауважуючи, що мелодія слів тут “подібна до музики: часом меланхолійно-романтична, часом пристрасна до шалу” [2, 4]. Головна героїня твору згадувала свої уроки музики в дитинстві як можливість заглибитись у світ звуків, почувань, мрій, коли “*ніби поринала у незвідані краї*” і цілком забувала про реальність. Тоді повсякдення здавалося паралельним часопростором, що проходив дуже близько, однак повз неї, “*танув в тумані мрій, анітрохи її саму не зачіпаючи*” [1, 18].

Більше того, органічною частиною психологічного хронотопу в романі є зображення пір року, зміна яких відповідає суб’єктивному переживанню часу головною героїнею і відображає той чи інший етап її стосунків з Адамом. Наприклад, у частині “Апасіонато” період між приїздами чоловіка до Жовкви, де мешкала Анна, коли відклалося її одруження із нелюбом, а почуття до Адама доводилося приховувати, проминув для дівчини непомітно. Н. Гурницька починає оповідь з того, що її героїня майже не помітила приходу зими, аж поки не вийшла якимось на вулицю і не побачила навколо сніг. Так трапилося, пояснює письменниця, тому що Анна “*жила десь поза часом і простором – у своєму маленькому, відмежованому від чужого втручання світі, і не прагнула його полишити*” [1, 65]. Осінні дощі, й узагалі сірість і безбарвність пізньої осені, відбивають у романі тугу героїні за коханим, усвідомлення безперспективності її становища, весна й літо радіють бурхливим стосункам персонажів, усіляко підтримуючи їх відчуття щастя: сонячним світлом за вікном, цвіріньканням пташок, пахощами квітів тощо.

Окрема увага приділяється спогадам Анни. Від самого початку вони характеризують дівчину як ще психологічно не сформовану, інфантильну особу, оскільки будь-які труднощі життя чи гострі змушували її повертатись подумки у світ свого дитинства, “*у якому не лише приємно жити, але який дає відчуття захищеності та впевненості у завтрашньому дні*” [1, 16]. Після смерті матері, перебравшись жити до великої родини дядька, Анна з жалем усвідомила, що повернення у цей знайомий, безпечний простір немає, тільки подумки. Надалі характер її спогадів змінюється: вони стають пов’язаними із щасливими хвилинами перебування з Адамом, однак уже не несуть такого заспокоєння, як картини життя в будиночку у Львові з мамою й братом.

Змальовуючи відчуття й переживання своїх персонажів, Н. Гурницька дуже вдало передає внутрішню атмосферу життя всього тогочасного

суспільства, в якому чоловіки приймали рішення і були господарями життя, а жінки підкорялися їх волі і були заручницями суворих моральних забобон. Так, змальовуючи роздуми Анни, її мрії, сподівання, тривожні сни, авторка показує її внутрішньо слабкою, піддатливою, дівчиною, яка постійно хвилюється за свою репутацію та майбутнє і стає “порцеляною лялькою” в руках досвідченого чоловіка. Хоча протягом твору можна простежити внутрішній розвиток героїні. Як зауважується в одній із рецензій, письменниця майстерно “передає внутрішній світ Анни через прості й буденні речі, показує, як вона росте над собою, як змінюють її численні, підготовані їй ролі коханки, матері, удови, компаньйонки, дружини” [3]. При цьому внутрішні переживання і мрії дівчини переважно стосуються або приємних спогадів минулого, або тривоги за найближче майбутнє (зустріч з Адамом, те, що скажуть знайомі, як вчинити в конкретній ситуації й т.п.), адже її життєва ситуація була настільки важкою в тогочасному соціумі, що вона просто боялася думати про перспективи.

Внутрішній світ Адама відрізняється значно меншою емоційністю, суворою логікою, прорахунком усіх своїх дій і слів. Він намагається аналізувати ситуацію, постійно все контролювати. На відміну від коханої, він мислить категоріями віддаленого майбутнього, адже багато чого залежить від нього. Однак міркування про Анну, нерозуміння того, що змушує його ризикувати своєю та її репутацією, чому саме в неї він закохався, свідчать радше про його ніжну, чутливу натуру, прагнення справжньої любові, а також про руйнування тогочасних стереотипів про сутність гендерних стосунків.

Таким чином, керуючись вимогами жанру жіночого любовного роману, Н. Гурницька багато уваги приділила психологічному часопросторові існування своїх персонажів. Він розкривається через тему музики та відповідну композиційну будову твору, роздуми й спогади головних героїв, спосіб існування. При цьому письменниця робить акценти на сутності чоловічого та жіночого хронотопів, що характеризує особливості їх співіснування та зіткнення в умовах тогочасного соціуму.

Література

1. Гурницька Н. Мелодія кави у тональності кардамону: [роман] / Н. Гурницька ; [передм. О. Печорної]. – Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. – 400 с. : іл.
2. Печорна О. Передмова // Гурницька Н. Мелодія кави у тональності кардамону: [роман] / О. Печорна. – Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. – С. 3–4.
3. Самохіна С. Наталія Гурницька. Мелодія кави у тональності кардамону / С. Самохіна. – http://svit-bibliophil.blogspot.com/2014/05/blog-post_12.html
4. Теплюк М. Любовний роман як жанр / М. Теплюк. – https://vk.com/topic-8165144_27218206&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ved=0ahUKEwjU5ZWig8rKAhWFVSwKHXBxDn4QFggTMAA&usg=AFQjCNGdo977XE046ZS9RXGyJvLjjc6lAg.